

Recenze

Kubíková, K. (2024). *Strach a učení*. Grada.



Publikace *Strach a učení* aktualizuje problematiku práce s emocemi při procesu učení podloženou řadou předních teorií, jež vztahuje k několika dalším faktorům ovlivňujícím učení. Prvním východiskem je školní a výkonová motivace, kde autorka představuje a komentuje dosavadní teorie zabývající se tímto jevem. Dále je prostor věnován koncepci sebepojetí a předjímá jeho významnost při dalším zkoumání.

Jedním ze stěžejních bodů této knihy je kapitola Kauzální atribuce, kde po opětovném představení hlavních teorií autorka vztahuje ono vysvětlování si chování druhých na školní prostředí. Autorka se zde vyjadřuje k roli kauzální atribuce jako k faktoru ovlivňujícímu rozvoj motivace dítěte, zejména v oblasti vývoje motivů úspěchu a strachu ze selhání, emočního prožívání a chování. Na základě předchozích kapitol určuje existenci úzkého vztahu mezi kauzálními atribucemi a vnějším hodnocením a rozvojem sebepojetí; již v této kapitole tedy

předestírá důležitost nazírání na situaci jedincem jako motivátorem výkonnosti. Tato kapitola čtenáři umožní přenést současné teorie o hodnocení na praktické a individuální přístupy ve škole, poskytne náhled na rutinizaci hodnocení a upřesní jeho roli v důsledcích žákova sebepojetí. Způsob hodnocení žáků s sebou inherentně nese faktor, který se projeví v žákově vnímání vlastního úspěchu. Taková hodnocení je proto nezbytné měnit adekvátně ke každému žákovi, nastavovat mu přiměřené cíle a nabízet příležitosti k přehodnocení jeho přístupů k sebehodnocení.

V následující kapitole Emoce – nedílná součást výkonu ve škole i v životě autorka odpovídá na přední otázky vzniku, rozvoje a zvládnání emocí ve školním prostředí, zdůrazňuje však komplexnost výkonových emocí, zejména v aspektech situačních a intraindividuálních. Upozorňuje na vztah mezi emocemi, plněním úkolů a akademickými i neakademickými výsledky. Problematizuje vztah emocí s výkonem a nedostačující klasifikací na pozitivní (příjemné) a negativní (nepříjemné), kde podotýká nejednoznačnosti ve vztahu emocí k budoucímu chování (tzn. nejen pozitivní emoce pozitivně ovlivní následující výkon). Složitosti tématu odpovídají i různá hlediska zkoumání emocí – vzdělávací, pedagogicko-psychologické nebo afektivní neurovědné – jež jsou posléze ucelovány.

Ústředním tématem celé práce (jak nám napovídá samotný název) je strach a úzkost ve škole. Navzdory vysoké individuální variabilitě biologických a sociálních faktorů, a tedy rozmanitosti problematiky strachu ve škole, autorka přichází s multidimenzionálním vztahovým konceptem zohledňujícím aspekty osobnosti, sociálně-psychologické i sociokulturní. Výstupem provedené analýzy dopadů emocí na výkonovou situaci je nemožnost vztahování výkonu pouze na příčiny a důsledky a zužovat tím pohled na úzkostnou generalizaci dítěte. Zdůrazňována je nutnost věnování pozornosti samotnému průběhu zátěžové situace. Autorka tímto otevírá vyučujícím a vychovatelům prostor pro podporu zvládnutí negativních dopadů úzkostného prožívání náročných nebo výkonových situací a možnost změnit díky tomu sebepojetí, sebedůvěru, potažmo selfkoncept dítěte. V textu jsou několikrát zmíněny i efekty tzv. kauzálních ruminací, autorka využívá těchto konceptů k edukaci učitelů a zdůrazňuje, že behaviorální principy stagnace studentů, jež jsou výsledkem zmíněných efektů, otevírají možnosti řešení situace i její prevence, pomocí přerámování způsobu prožívání či sestavení „tréninkového programu“ na míru. Tento komplikovaný vztah jedincovy osobnosti, sebepojetí, výkonu a školního strachu uspořádává autorka do přehledného schématu, jež čtenáři umožní snadnou orientaci ve vzájemných vazbách a vykreslí souvislosti ve výsledcích představených výzkumů.

V poslední kapitole se autorka zabývá sociálním faktorem školy – klimatem školy a třídy, wellbeingem a adaptabilitou. Na podkladu výsledků různých empirických studií nabízí vyučujícím „návod“ na práci ve třídě, kde podtrhuje důležitost podporující komunikace, soustředění se na potřeby žáků nebo vzájemnou spolupráci. Třída nemá sloužit pouze jako prostor pro předání vzdělávacího obsahu, její neméně důležitou funkcí je motivační a rozvojový kontext pro vývoj jedince. Výše zmíněná doporučení jsou komentovaná s usouvztažením k RVP ZV a klíčovým kompetencím, pomáhají tak zaměřit pozornost na smysluplnost, udržitelnost a autenticitu vzdělávání.

Vedle teoretických i praktických poznatků publikace ocení čtenář zejména její přehlednost a strukturu. Text zde sleduje jasnou linii, všechny kapitoly na sebe postupně navazují a nabízí tedy plynulé vnoření se do problematiky s vyústěním ústředního tématu: emocí a školního strachu. Každá kapitola zároveň obsahuje shrnující podkapitulu se stěžejními informacemi pro snadnou rekapitulaci daných úseků při procesu čtení.

Tato kniha se mi dostala do ruky měsíc před státní závěrečnou zkouškou z pedagogiky a psychologie a výrazně mi pomohla rozšířit povědomí v dané oblasti. Namísto univerzálních skript z druhé ruky jsem se mohla začíst do přehledného výkladu teorií výkonové motivace a kauzální atribuce v podání různých autorů. Kapitoly věnované emocím a socializaci pak vztáhly tyto poznatky k praxi, díky čemuž se mi propojila a upevnila řada kvalit. Strach a učení bych doporučila i všem dalším začínajícím učitelům, protože se domnívám, že stejně jako mně jim pomůže znovu nalézt podstatu vzdělávání – vztah, komunikaci a spolupráci.

Iveta Dokoupilová
Pedagogická fakulta, Masarykova univerzita v Brně



Bc. Iveta Dokoupilová v roce 2022 vystudovala český a anglický jazyk a literaturu se zaměřením na vzdělávání na Pedagogické fakultě Masarykovy univerzity v Brně. V současné době dokončuje magisterské navazující studium, v českém jazyce se věnuje studiu nejnovějších sociolektů, učí na základní škole a realizuje se ve volnočasové pedagogice.